

HUMAN
RIGHTS
WATCH

Ülkelerini Neden Terk Etiler

Sürgündeki İranlı Aktivistlerin Öyküleri

Copyright © 2012 Human Rights Watch
All rights reserved.
Printed in the United States of America

Human Rights Watch is dedicated to protecting the human rights of people around the world. We stand with victims and activists to prevent discrimination, to uphold political freedom, to protect people from inhumane conduct in wartime, and to bring offenders to justice. We investigate and expose human rights violations and hold abusers accountable. We challenge governments and those who hold power to end abusive practices and respect international human rights law. We enlist the public and the international community to support the cause of human rights for all.

Human Rights Watch is an international organization with staff in more than 40 countries, and offices in Amsterdam, Beirut, Berlin, Brussels, Chicago, Geneva, Goma, Johannesburg, London, Los Angeles, Moscow, Nairobi, New York, Paris, San Francisco, Tokyo, Toronto, Tunis, Washington DC, and Zurich.

For more information, please visit our website: <http://www.hrw.org>

Ülkelerini Neden Terk Etiler

Sürgündeki İranlı Aktivistlerin Öyküleri

Özet	1
Tavsiyeler	5
İran Hükümetine	5
Keyfi Tutuklamalar ve Gözaltındaki Muameleler	5
Yasal Reform	5
Türkiye Hükümetine	6
Kürt Bölgesel Yönetimine	7
BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne	7
AB Üye Ülkeleri, Kanada, Avustralya ve ABD gibi Diğer İlgili Hükümetlere	7
I. Mülteci Olarak Yaşamak	9
Türkiye	10
Irak (Irak Kürdistanı)	13

Özet

Güvenlik güçleri 19 Kasım 2006 günü Rebin Rahmani'yi, İran'ın batı eyaletlerinden Kermanşah'ın, aynı adlı başkentinde gözaltına aldı. Rehmani o sırada Kermanşah'ta uyuşturucu bağımlılığı ve HIV enfeksiyonlarının ne kadar yaygın olduğunu araştırıyordu. Rahmani İstihbarat Bakanlığı'na bağlı gözaltı tesislerinde iki ay tutuldu ve istihbarat memurları tarafından hem Kermanşah, hem İran'ın Kürdistan vilayetinin başlıca şehri Sanandaj'da sorgulandı. Gözaltında fiziksel ve psikolojik işkence altında defalarca sorgulandı. Ocak 2007'de bir devrim mahkemesi Rahmani'yi "ulusal güvenlik aleyhine hareket etmek" ve "devlet aleyhinde propaganda yapmak" suçlarından beş yıl hapis cezasına çarptırdı. Ceza 15 dakika süren ve Rahmani'nin avukata erişiminin olmadığı bir duruşma sonunda verildi.

2008'in ikinci yarısında serbest bırakıldıktan sonra üniversiteden atıldığını öğrenen Rahmani eğitime devam edemedi. Yerel bir hak örgütüne katılarak aktif biçimde çalışmaya başladı ama kendisine ve ailesine yapılan baskının giderek artması sonucunda 2011'de ülkeyi terk etmek ve Irak Kürdistanı'nda iltica başvurusunda bulunmaya mecbur kaldı.

Rapor bu baskı kampanyasının esas kurbanları olan İranlı sivil toplum aktivistlerinin bazılarında edinilen kanıtları bir araya getiriyor. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün İran içinde çalışma imkanı olmadığından, bu raporda yer alan belgelerin çoğu, Rahmani gibi 2009 seçimleri ertesinde yaşanan baskı rejimiyüzünden ülkeden kaçarak Türkiye ve Irak Kürdistanı gibi komşu ülkelerde sığınma arayan aktivistlerle yapılan görüşmelere dayanmaktadır. Rapor dört gruba odaklanıyor: güvenlik ve istihbarat güçlerinin hedef aldığı insan hakları aktivistleri, gazeteci ve blog yazarları, insan hakları avukatları ve göstericiler ya da muhalefet liderleri Mir Muhammed Musavi ve Mehdi Karrubi'nin başkan adaylığı kampanyalarına gönüllü destek verenler. Rapor bu kişilerin neden ülkelerini terk ettiklerini ve Türkiye ve Irak Kürdistanı'nda sığınmacı ve mülteci olarak karşı karşıya kaldıkları zorlukları tartışıyor.

Haziran 2009 başkanlık seçimini protesto etmek için sokaklara dökülen yüzbinlerce göstericinin çoğu, siyasi eylemci veya sivil toplum aktivisti değildi; bununla birlikte güvenlik ve istihbarat güçlerinin hedefi olmaktan kurtulamadılar. Protesto gösterileri sona erdikten sonra, yetkililer her türlü muhalefete acımasızca saldırmaya devam ettiler. Öyle ki,

protestolarla hemen hemen hiçbir bağlantısı dahi olmayan ancak yetkililerce İslam Cumhuriyetinin temellerini yıkmaya çabalayan “kadife devrim”i destekledikleri farzedilen sivil toplum grupları ve eylemcileri hedef alındı.

Bu saldırıların asıl ceremesini siyasi muhalefet mensuplarının yanı sıra insan hakları aktivistleri, gazeteci ve blog yazarları ile insan hakları avukatları çekti. Güvenlik güçleri, aralarında etnik azınlıklar, kadınlar ve öğrenciler adına savunuculuk yapanların da bulunduğu çok sayıda aktivisti yakalayıp gözaltına aldı; birçoğunu uluslararası adil yargılama standartlarına uygun olmayan davalara maruz bıraktı. Düzinelerce kişi halen “ulusal güvenlik aleyhine eylemde bulunmak”, “devlet aleyhine propaganda yapmak” veya “yasadışı grup veya örgütlere üye olmak” gibi ifade suçlarından dolayı hapis hane tutuluyor.

Yetkili makamların televizyon kameraları önünde sivil toplum aktivistleri ve muhalefet mensuplarını “kadife devrim” yapma girişimiyle suçladığı göstermelik duruşmalara ilaveten, 2009 Haziran seçimlerini izleyen aylarda İran sivil toplumu üzerine kara bir bulut gibi çöken birçok vaka arasında dönüm noktası teşkil edenlerden biri de “İran Vekili” diye anılan olay oldu. Mart 2010 kamu savcısı, yetkililerce ABD Merkezi Haberalma Teşkilatı (CIA) tarafından hükümetin istikrarını sarsmak amacıyla tezgahlandığı söylenen bir komploya karıştırdıkları gerekçesiyle, yaklaşık 30 kişiyi yakaladıklarını ilan etti. Savcı yakalananları, “İran Vekili” kod adlı komployu bir kaç yerel sivil toplum örgütünün kisvesi altında hayata geçirmekle suçladı. Devrim mahkemeleri yakalananların bazılarını, ağırlıklı olarak zorla elde edilmiş itiraflara dayanmak suretiyle ulusal güvenliğe yönelik suçlardan yargıladı, suçlu buldu ve uzun hapis cezalarına mahkum etti.

2009 sonrası baskı önlemlerinin İran sivil toplumu üzerinde derin bir etkisi oldu. Hakim siyasi iklim içerisinde, gerçek anlamda bağımsız hiçbir hak örgütü ülkede aleni şekilde çalışmıyor. Önde gelen insan hakları savunucuları ve gazetecilerinin bir çoğu ya hapiste ya da sürgünde; diğer aktivistler de sürekli taciz ve keyfi tutuklamalara maruz kalıyor. Hükümetin sivil toplumu ve toplumsal muhalefeti bastırmakta ne denli ileri gittiğinin bir göstergesi de, yetkililerce tutuklanan ve haklarında suç isnadıyla dava açılan aktivist ve muhalifleri savunmayı seçen avukatları hedef alması. Son yıllarda aktivistlerin savunmalarını üstlenen hak avukatlarının üstünde eşi görülmemiş bir baskı söz konusu. Nobel Barış Ödüllü Şirin Ebadi gibi kimi saygın avukatlar, Avrupa ülkelerine geçtiler ve geri dönmeleri durumunda siyasi temelli suçlamalar nedeniyle taciz, tutuklama ve hapisle karşı karşıya kalacaklarının belli olmasının ardından gittikleri bu ülkelerde kaldılar.

Mohammad Mostafaei ve Mohammad Olyaeifard gibi diğerkleri ise,yurt dışına sığındılar. Mostafaei yetkililerin kendisini defalarca ifade vermeye çağırmasının ve karısını, kayınpederi ve kayınbiraderini gözaltına almasının ardından, İran'ı terk etti. Halen Norveç'te ikamet ediyor. Daha yakın bir zamanda ise, İran sivil ve devrim mahkemelerinde birçok önemli davada savunma vekaletini üstlenmiş bir başka saygın avukat Olyaeifard, uluslararası bir basın kuruluşuna verdiği röportajda bir müvekkilinin idamı aleyhine konuştuğu için, "devlet aleyhine propaganda yapmak" suçundan ötürü hakkında verilen bir yıl hapis cezasını yattıktan sonra ülkeyi terk etmek zorunda bırakıldı.

Sivil toplumun hedef alınması 2009'dan çok önce başlamıştı. Ahmedinejad'ın 2005 yılında ilk kez devlet başkanı olarak seçilmesi, Devrim Muhafızları ve onlara bağlı gönüllü bir milis grubu olan Basij güçlerinin başını çektiği ve Dini Lider Ayetullah Ali Hamaney ve müttefiklerinin de onayladığı popülist muhafazakar bir dalganın yükselişinin işaretlerini vermişti.

Ahmedinejad'ın başkanlığı döneminde hükümetin STKlara yönelik tavrı, selefi Muhammed Hatemi döneminin ihtiyatlı bir yüreklendirme olarak tarif edilen yaklaşımından çıkarak şüphe ve aleni düşmanlığa dönüştü. Hükümet STKlara yaklaşımında giderek artan biçimde "güvenlikçi bir şablon" uygulamaya koyuldu ve STKları sık sık "yabancı maksatlara alet" olmakla itham etti. Yetkililer ayrıca STKlara çalışma izni vermeyerek ve başvuruları reddederken İran yasaları uyarınca sağlamaları gereken yazılı red gerekçelerini de çoğu zaman vermeksizin aktivistlerin çalışmalarını engellediler.

Ahmedinejad döneminde sivil toplum aktivistleri üzerindeki baskının artması bazılarının ülke dışında sığınma aramasına sebep oldu. 2009 yılından beri sığınma ve üçüncü ülkelere yerleştirme başvurusunda bulunan sivil toplum aktivistlerinin sayısında dikkate değer bir artış yaşandı. Bireysel başvuru prosedürü işleten 44 sanayileşmiş ülkeden BMMYK'nın derlediği istatistik verilere göre, İranlılar bu 44 ülkede 2009 yılında 11,537, 2010 yılında 15,185 ve 2011'de 18,128 yeni sığınma başvurusu yaptılar. En fazla yeni sığınma başvurusu ise Türkiye'ye yapıldı: 2009-2011 arasında İranlı sığınmacıların sayısında %72'lik bir artış görüldü.

Zulümden veya zulüm tehdidinden kaçan İranlı aktivistlerin büyük çoğunluğu iltica başvurularını Birleşmiş Milletler Mülteciler Yüksek Komiserliği'nin Türkiye veya Irak Kürdistanı'ndaki ofislerine yapıyorlar. Türkiye hükümeti, BMMYK'nın üçüncü ülkeye

yerleştirme taahhüdü Őartıyla İıranlı mültecilere yalnızca geçici sığınma sağlıyor. Başta Kürt azınlığa mensup bazı aktivistler komşu Irak Kürdistanı'na sığındı. Buradaki birçok İıranlı mülteci Irak Kürdistanı'nda kendilerini güvende hissetmediklerini ve dört gözle üçüncü bir ülkeye yerleştirilmeyi beklediklerini söyledi.

İnsan Hakları İzleme Örgütü, göstericiler ve sivil toplum aktivistleri üzerindeki baskıyı sonlandırması için İıran'a çağrıda bulunuyor. İıranlı aktivistler, hükümeti eleştirenler ve muhalifler, ifade özgürlüğü, barışçı toplantı veya örgütlenme haklarını kullanmayı yeğledikleri için hapse atılma riskiyle ülkelerini terketmek gibi iki zorlu seçenek arasında kalmamalıdır.

İnsan Hakları İzleme Örgütü, Kürt Bölgesel Hükümeti'ne İıranlı mültecilerin güvenlik ve esenliğini koruması ve mülteci olarak buldukları süre içinde Őiddet içermeyen siyasi veya hak temelli çalışmalarını sürdürenlere karşı tehdit ve tacizde bulunmaması; Türkiye hükümetine de kayıtlı mülteci ve sığınmacıların üçüncü ülkeye yerleştirilmeyi beklerken rahatça yaşayıp çalışabilmelerini sağlayacak koşulları yaratmaları yönünde çağrıda bulunuyor. Ayrıca Türkiye BM İıran insan hakları Özel Raportörü Dr. Ahmet Şahid'in görevi gereğı İıranlı mültecilerle görüşerek insan hakları ihlallerini belgeleyebilmesi için ülkeye girişine izin vermelidir.

Son olarak, İnsan Hakları İzleme Örgütü bölge dışındaki ülkelere, bölgeyi acilen terk etmesi gereken İıranlı mültecilerin başvurularını hızla incelemeleri ve kalıcı sığınma bakımından başka hiçbir seçenekleri bulunmayan mülteciler için cömert seviyelerde yeniden yerleştirme kotaları sağlamaya davet ediyor.

Tavsiyeler

İran Hükümetine

Keyfi Tutuklamalar ve Gözaltındaki Muameleler

- İfade, örgütlenme ve toplanma haklarını barışçıl yollarla kullandıkları için halen özgürlüklerinden mahrum bırakılmış durumda olan tüm bireyleri serbest bırakın;
- Özgürlüklerinden mahrum edilmiş bütün kişilerin ailelerince ziyaret edilmesini temin edin ve aileleri gözaltındaki aile bireylerinin yeri ve statüsüyle ilgili bilgilendirin;
- Uzun süreli tecrit uygulamasını kaldırın;
- Tüm işkence ve kötü muamele şikayetlerini vakit geçirmeden araştırın ve cevaplayın;
- Evin 209 gözaltı merkezinde gözaltında tutulanlara kötü muameleden sorumlu olan İran Enformasyon Bakanlığı'nın her düzeydeki görevlileri için uygun görülen şekilde disiplin işlemi ya da kovuşturma uygulayın;
- İstihbarat Bakanlığı idaresindeki Evin Hapishanesinin 209. Bölümünü Devlet Hapishaneleri ve Güvenlik Islahi Tedbirler Kurumu'nun denetimi altına alın veya kapatın.

Yasal Reform

- Hükümete, siyasi görüşlerini barışçıl yollarla ifade eden kişileri “ulusal güvenliği” tehlikeye attıkları gerekçesiyle, uluslararası yasal yükümlülüklerini çiğneyerek keyfi şekilde sindirme ve cezalandırma izni veren İslami Ceza Kanunu'ndaki Ülkenin Ulusal ve Uluslararası Güvenliğine Karşı Suçlar başlıklı (Güvenlik Yasaları) muğlak güvenlik yasaları ile İslami Ceza Kanunu'nun, aşağıdaki hükümleri gibi ancak bunlarla sınırlı kalmayan her tür mevzuatı düzeltin veya kaldırın:
 - “ulusal güvenliği bozmak” amacını taşıyan her tür grubun kurulmasını suç sayan Güvenlik Yasaları'nın 498. Maddesi;
 - “İran İslam Cumhuriyeti düzeni aleyhine her tür beyanda bulunmak veya düzen karşıtı grup veya kurumlar lehine propaganda yapmaktan” suçlu bulunanlar için, üç aydan bir yıla hapis cezası öngören Madde 500;

- “ülkenin ulusal ve uluslararası güvenliğine karşı toplanma veya komplo kurma veya bu tür eylemlerde bulunmak üzere başkalarını görevlendirme” fiilini iki ila beş yıl hapis cezasıyla cezalandırılabilir bir suç kabul eden Madde 610;
 - “kamu düzenini ve asayişini ve huzurunu bozmak veya insanların çalışmasını engellemek” fiilini suç sayarak 3 aydan bir yıla kadar hapis ile 74 kırbaça kadar cezaya izin veren Madde 618;
 - İslami Ceza Kanunu’nun “İslamın mukaddeslerine” veya İslam’ın kutsal saydığı kişilere yönelik her tür “hakaret”i suç sayan ve bir ila beş yıl hapis cezası ve kimi durumlarda ölüm cezası öngören Madde 513;
 - İran İslam Cumhuriyeti’nin ilk lideri Ayetullah Humeyni veya halihazırda görevdeki Liderine yönelik her tür “hakaret”i suç sayan ve altı aydan iki yıla kadar hapis cezası öngören 514. Madde.
- Hem “ulusal güvenlik” kavramını hem de ulusal güvenliğe yönelik ihlalleri, uluslararası teminat altında bulunan ifade, toplanma ve örgütlenme özgürlüğünü gereksiz yere kısıtlamayacak biçimde, dar terimlerle tanımlayın;
 - Dini şahsiyetlere ve hükümet liderlerine “hakaret”i suç sayan yasa maddelerini İslami Ceza Kanunu’ndan çıkarın;
 - Hazırlık soruşturması esnasındaki tutukluluk sürecinde avukata erişim hakkının engellenmesine izin veren Ceza Muhakemesi Kanunu hükümlerini değiştirin. Hükümet, tutukluların gözaltı süresince ve yargılanma esnasında avukatlarıyla özel görüşme yapma hakkının güvence altında olmasını sağlamalıdır;
 - İran’ın gözaltı merkezlerinde, Adalet Bakanı Ayetullah Şahrudi’nin 2004 yılında yürürlüğe koyduğu Vatandaş Hakları Hukuku’na saygı gösterilmesi için gerekli adımları atın. Güvenlik nedeniyle askıya alınabilen diğer yasalardan farklı olarak, Vatandaş Hakları Hukuku’nun her koşul altında uygulanabilir olması öngörülmektedir.

Türkiye Hükümetine

- İran insan hakları Özel Raportörü Dr. Ahmet Şahid’in yetkilendirildiği üzere İranlı mültecilerle görüşerek hak ihlalleri vakalarını belgelemesi için resmi görevle ülkeye girişini sağlayın;
- Kolluk güçleri ve diğer resmi makamların İranlı mülteci, sığınmacı ve göçmenlere ayırım yapmaksızın insan haklarına ve onurlarına saygılı davranmalarını sağlayın;

- Kayıtlı mülteci ve sığınmacılara seyahat özgürlüğü ve istediği yerde ikamet etme hakkı tanıyın; bu hakları ancak tek tek vaka bazında ulusal güvenlik ve kamu sağlığı gibi sebeplerle ve uyuşma dayalı ayrımcılık yapmadan sınırlandırın;
- Kayıtlı mülteci ve sığınmacılardan ikamet harcı almayın ve bu harcı ödeyemedikleri hallerde ülkeden ayrılmalarını engellemekten kaçının;
- Tüm kayıtlı mülteci ve sığınmacıların, ek bir harç ödeme ya da benzer şartlar öne sürmeden, çalışma izni alabilmelerini sağlayın;
- Tüm mülteci ve sığınmacıların sağlık hizmetlerine, sağlık sigortasına ve ilaca erişimini, en azından ülkede yasal olarak bulunan diğer yabancıların tabi olduğu koşullarda, sağlayın;

Kürt Bölgesel Yönetimine

- KBY idaresindeki topraklardayken İran hükümetine karşı barışçıl siyasi faaliyetlerine devam eden mültecileri tehdit ve taciz etmekten kaçının;
- İranlı mülteci ve sığınmacılardan ikamet veya ikamet izinlerinin yenilenmesi için sürgündeki İran siyasi partilerinden veya Irak Kürt siyasi partilerinden garanti veya koruma almalarını talep etmeyin;
- İkamet almak için gerekli koşulları kayıtlı mülteciler ve sığınmacılar için aynı hale getirin ve KBY topraklarında seyahat özgürlüğü ve istedikleri yerde ikamet etme hakkı tanıyın; bu hakları ancak tek tek vaka bazında ulusal güvenlik ve kamu sağlığı gibi sebeplerle ve uyuşma dayalı ayrımcılık yapmadan sınırlandırın;

BM Mülteciler Yüksek Komiserliği'ne

- İranlı mülteci ve sığınmacılarla kalıcı çözümlerle ilgili beklentilerini öğrenmek için iletişim içinde olun;
- İran güvenlik ve istihbaratının kuzey Irak'taki İranlı mülteci ve sığınmacılara yönelik saldırı, tehdit veya sindirme iddialarını yakından izleyin ve rapor edin;

AB Üye Ülkeleri, Kanada, Avustralya ve ABD gibi Diğer İlgili Hükümetlere

- Üçüncü ülkeye yerleştirilme kabulü almış mültecilerin güvenlik geçmişi ve gerekli diğer resmi kontrollerini ülkeye makul sürede girişini mümkün kılacak şekilde düzenleyin;

- Bazı İranlı Kürt mültecilerin kuzey Irak'ta entegre olamadığını gözönünde bulundurarak üçüncü ülkeye yerleştirilme olanağı sağlayın;
- İran'dan, özellikle sivil toplum veya siyasi faaliyetleri sebebiyle zulüm görme tehlikesinden kaçan, daha fazla İranlı sığınmacıyı BMMYK iltica sürecinden geçirmeden kabul etme seçeneğini değerlendirin;
- Siyasi veya sosyal faaliyetleri nedeniyle İran'da üniversiteye girmesine veya eğitimine devam etmesine izin verilmemiş İranlı mültecilere öğrenci vizesi verin.

IV. Mülteci Olarak Yaşamak

BMMYK'nin bireysel sığınma prosedürleri yürüten 44 sanayileşmiş ülkeden derlediği istatistiklere göre İranlı sığınmacılar tarafından bu 44 ülkeye yapılan yeni başvuruların sayısı 2009 yılında 11,537, 2010 yılında 15,185 ve 2011'de 18,128 olmuştur.¹ En fazla yeni sığınma başvurusu İran'ın komşusu Türkiye'ye yapıldı. 2005 yılından bu yana yüzlerce İranlı Irak'ın kuzeyinde, Kürt Bölgesel Yönetimi'nin idaresi altındaki bölgelerde sığınma başvurusunda bulundu.²

2009 yılından bu yana İran'dan büyük bir göç dalgası halinde olmasa da (dünya çapında sayı yılda 20,000'in altında) 2009'dan bugüne hem sığınma başvurularında hem de ülkeyi terk eden sivil toplum aktivistlerinin sayısında dikkate değer bir artış görüldü. Haziran 2009'daki protesto gösterileri ve bunu takip eden baskı operasyonunun hemen ardından Almanya, İtalya ve Fransa gibi bazı Avrupa Birliği ülkeleri sivil toplum aktivistlerine, gazetecilere, siyasi muhalifler ve insan hakları aktivistlerine, BMMYK kapsamı dışında, vize verdi. 2009'dan bu yana İran'dan kaçmış diğerlerinin çoğunluğu ise ya yasadışı yollarla Türkiye-Yunanistan sınırını geçerek bir AB ülkesinde sığınmayı veya Türkiye, kuzey Irak veya başka bir yerde iltica başvurusu yapma ve üçüncü ülkeye yerleştirme seçeneğini tercih etti.

Mülteci ve sığınmacılar için en popüler yerler olan Amerika Birleşik Devletleri, Avrupa, Kanada ve Avustralya'da üçüncü ülkeye yerleştirilme ümidi son yıllarda büyük ölçüde zayıfladı çünkü birçok Avrupa Birliği ülkesi kapılarını yerleşmek için üçüncü ülke arayan İranlılara fiilen kapattı. BMMYK yetkililerine göre halen İranlılar için üçüncü ülke yerleşiminin mümkün olduğu ülkeler ABD, Kanada, Avustralya, Norveç ve Finlandiya.³

¹BMMYK, Sığınma Oranları ve Eğilimler, 2011, <http://www.unhcr.org/4e9beaa19.html> Bu rakamlar Malezya gibi bazı önemli ülkeler dahil edilmediği için dünya çapındaki rakamları tam olarak kapsamıyor. Diğerleri 2009 ve 2010 yılları için başvuru sayılarını sırasıyla 15,890 ve 19,004 olarak veriyor. Iranian Refugees' Alliance, Inc. (İranlı Mülteciler Birliği A.Ş.), İranlı Mülteci ve Sığınmacılarla İlgili İstatistik Veri (Son Güncelleme Temmuz 2011), <http://www.irainc.org/iranref/statistics.php>.

²BMMYK Irak'a göre "2007'den bu yana BMMYK'ya en az 500 sığınmacı kayıt yaptırmıştır" ve "BMMYK [halihazırda] haftada ortalama 9-10 İranlı sığınmacı başvurusu almaktadır." BMMYK Irak ile yapılan e-mail yazışması, 2 Ekim 2012.

³ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün BMMYK Ankara (Türkiye) ile yaptığı görüşme, 10 Mayıs 2012. 2012 yılında Amerika Birleşik Devletleri yeniden yerleştirme için İranlı ve Iraklı mülteciler ağırlıklı olmak üzere 5,000 kişilik kota ayırdı. Ancak BMMYK Ankara'ya göre İçişleri Bakanlığı'nın ilave güvenlik kontrolleri yapmasını gerektiren yeni düzenlemeler nedeniyle, ABD'ye yerleştirilmeye çalışan mülteciler bir buçuk yıla varabilen gecikmeler yaşıyor. Yine BMMYK Ankara'ya göre Kanada, yeniden yerleştirme için geçen yıl 600 olan mülteci kotasını bu yıl 900'e çıkardı. Avustralya ise bu yıl kotayı 400'e yükseltti. BMMYK Ankara, Avustralya'nın Avustralya'da ailesi

Türkiye

30 Nisan 2012 itibarıyla Türkiye'deki BMMYK'nin "ilgi alanına giren" 26,024 kişinin 5,736'sı (yüzde 22) İranlıydı.⁴ 2009 yılında İranlılar Türkiye'de 1,981 yeni mülteci statüsü başvurusu yaptı. Bu rakamlar 2010'da 2,881 ve 2011'de 3,414 olarak 2009 yılıyla karşılaştırıldığında %45 ve %72 oranında artış gösterdi.

Türkiye 1951 Mülteci Sözleşmesi'ne taraf olmasına rağmen Sözleşme'yi kabul ederken koyduğu coğrafi sınırlamayı koruyor. Bu nedenle, yalnızca Avrupa'dan gelen mültecilerin statüsünü tanıyor. Avrupa dışından gelenler için hem BMMYK hem Türkiye hükümeti paralel mülteci statüsü belirleme (RSD) görüşmeleri yürütüyor.

BMMYK uluslararası kabul görmüş mülteci tanımına uyan, yani ırk, din, uyrukluk, belli bir sosyal gruba mensubiyet veya siyasi görüşleri nedeniyle zulüm göreceğine dair haklı korkusu olan kişileri mülteci kabul eder ve tüm Avrupalı olmayan başvuru sahiplerinin mülteci statüsünü belirleme işlemlerini yürütür. Türkiye de sığınma başvurularını değerlendirme işlemi yürüterek İçişleri Bakanlığı'nın 1994 Yönetmeliği'ndeki sığınmacı tanımına uyan kişilere "geçici sığınmacı" statüsü verir. Yönetmeliğe göre bu kişiler üçüncü ülkeye yerleştirilinceye kadar Türkiye'de kalabilmektedir.

Türkiye bazen belirlenen illerde ikamet etmekle ilgili düzenlemeye uymayan sığınmacılara, bu kişinin durumu sabitleninceye kadar çıkış izni vermeyi reddedebiliyor. Geçici sığınmacı statüsü başvurularının kesin reddedildiği durumlarda, Türkiye bu kişilerin kendi ülkelerine geri gönderilmeleri kararını verebiliyor. Bu sınırlamalara rağmen, Türkiye'ye diğer tüm ülkelerden daha fazla İranlı mülteci girmektedir çünkü İran'la ortak sınırı bulunması ve kıta Avrupa'sına geçiş yolu olmasının yanı sıra İran pasaportu olanlar vizelerini sınır kapısında alabilmektedir.

Ekim 2011'de Türkiye hükümeti yedi ildeki Yabancılar Polisi'ne sığınmacının başvurusuyla ilgili ilk kararı 30 gün içinde verme yetkisi tanıyan bir yönetmelik yayınladı.⁵ BMMYK

bulunanlar için ek 200 kişi kotalı özel bir hızlı prosedür programı olduğunu söyledi. 2012 yılında Norveç tüm dünyadan 1,200 üçüncü ülke yerleşimi kotası ayırırken, bunun 150 kişilik bölümünü Türkiye'deki İranlı mülteciler için kullanıyor (100 kişi de İran'daki Afgan mülteciler için var). BMMYK Ankara'ya göre Finlandiya da Türkiye'den 150 mülteci (İranlı, Iraklı ve Afgan) kabul ediyor.

⁴ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün BMMYK Ankara (Türkiye) ile yaptığı görüşme, 10 Mayıs 2012. Bu sayıya 2,773 sığınmacı (%11) ve 2,963 mülteci (%11) dahildir. BMMYK'ya göre İranlı mültecilerin üçüncü ülkeye yerleştirilme ihtimali genelde yüksek.

⁵ Türkiye hükümeti her zaman BMMYK'dan bağımsız olarak mülteci statüsü belirleme işlemi yapma yetkisine sahipti ama uygulamada genellikle BMMYK'nin kararını bekliyorlardı.

Ankara ofisine göre, Ocak 2012'den beri BMMYK personeli, Türkiye makamlarının İranlı ve diğer sığınmacıların başvurularını daha BMMYK bu başvuruları değerlendirmeye fırsat bulamadan reddetmeye başladıklarını fark etti. BMMYK Ankara İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne, başvuruları Türkiye makamlarınca reddedilen tüm başvuru sahiplerine gereken süre içinde (15 gün) itirazlarını yapmalarını tavsiye ettiklerini söyledi. İlk değerlendirmede alınan reddin, başvuru sahibinin itiraz dilekçesi vermesi halinde, Türkiye'de yasal ikamet etme hakkı üzerinde bir etkisi olmuyor.

Bu yönetmelik yetkililere ilk kararı verme yetkisi veriyorsa da vakaların çoğunda İçişleri Bakanlığı hala kendi temyiz kararını vermeden önce BMMYK'nın nihai kararını vermesini bekliyor (daha önce yaptığı standart uygulama gibi).⁶ Buna rağmen Türkiye makamlarınca birinci mülteci statüsü belirleme (RSD) aşamasında verilen redlerdeki artış, İçişleri Bakanlığı'nın statülerini reddettiği sığınmacıların yasal durumlarını (yani Türkiye'de kalma hakkı) şaibeli hale getiriyor ve BMMYK ile Türkiye hükümeti arasında zaten karmaşık olan ilişkiyi daha da karmaşıktırıyor.

Sığınmacı ve mültecilerin, Türkiye'de buldukları süre içinde ne yapıp yapamayacaklarını belirleyen ulusal düzenlemelere uymaları bekleniyor. Örneğin hepsi sosyal hizmetlerden faydalanabilecekleri "uydu kentlere" gönderiliyorlar.⁷ Bu şehirlerdeki "yabancılar" masasına haftada bir veya birkaç kez imza vermeleri gerekiyor.⁸

Türkiye yasalarına göre tüm mülteci ve sığınmacılar -2010 harçları yetişkinler için 441 TL, çocuklar için 288 TL olan- ikamet harcı ödemek ve her altı ayda bir ikamet izinlerini yenilemek (ve tekrar ödeme yapmak) zorunda.⁹ 492 nolu Harçlar Kanunu'nun 88. Maddesi uyarınca ikamet harcından muaf tutulmak için başvuruda bulunma hakları var. Bu

⁶ BMMYK yetkilileri İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne "son yıllarda" herhangi bir İranlı hakkında *refoulement* (geri gönderme) yapıldığını duymadıklarını söyledi ve İnsan Hakları İzleme Örgütü de araştırması sırasında böyle bir vakayla karşılaşmadı. BMMYK görevlileri ayrıca, bir sığınmacının başvurusu reddedilse bile bu karara Türkiye makamları ve BMMYK nezdinde itirazda bulunabildiklerini ve daha sonra Türkiye idare mahkemelerine itiraz edebildiklerini söyledi. Avrupa İnsan Hakları Mahkemesi iç tüzüğü'nün 39. Maddesi red almış sığınmacılara, geri gönderilmeleri halinde işkence veya insanlıkdışı veya onur kırıcı muamele görme riskiyle karşı karşıya olmaları durumunda, sınırdışı kararına itiraz etmeleri için son bir hukuki şans tanımaktadır. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün BMMYK Ankara (Türkiye) ile yaptığı görüşme, 10 Mayıs 2012.

⁷ Bu raporun yazılması sırasında çoğu ülkenin iç kısımlarında olan 51 uydu kent bulunmaktaydı. Bkz. Mülteci ve Göçmenler İçin ABD Komitesi, "Dünya Mülteci Araştırması 2008 – Türkiye", 19 Haziran 2008, BMMYK Refworld sitesinden, <http://www.unhcr.org/refworld/docid/485f50d776.html> (erişim tarihi 15 Ekim 2008).

⁸ Mülteci ve sığınmacılar ikamet ettikleri uydu kentlerden geçici süreyle ayrılmak için izin başvurusunda bulunabilirler ama karar şehrin polis memurları tarafından verilir.

⁹ Türkiye'de BMMYK: Gerçekler ve Rakamlar, Ağustos 2010, Sayı 02, s. 15.

muafiyetler geçmişte istikrarlı bir halde uygulanmıyordu. Mart 2010'da İçişleri Bakanlığı bir genelge yayınlayarak yerel mülki amirlere harcı ödeyemeyen sığınmacı ve mültecilerden ikamet harcı almamaları konusunda yetkilerini kullanmalarını bildirdi; ancak mülteciler arasında hala bu haktan yararlanıp yararlanamayacakları ve muaf tutulmak için nasıl bir prosedür izlemeleri gerektiği konusunda akıl karışıklığı var.¹⁰ Bu yola başvurmuş olanlar İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne muaf tutulmanın neredeyse imkansız olduğunu belirttiler. Çoğu ikamet harcını ödeyebilecek durumda değil.¹¹ İkamet izni olmaksızın sağlık hizmetleri, eğitim, sosyal yardıma erişim ve iş bulmak son derece zor. Genel olarak mülteci ve sığınmacılar barınma dahil her türlü ihtiyaçlarını kendileri karşılamak zorunda.

Türkiye mevzuatı altı aylık ikamet izni olan mülteciler ve sığınmacıların işe girmeden önce çalışma izni almaları gerektiğini söylüyor ama bu çalışma iznini, ancak o işi yapacak nitelikte bir Türkiye vatandaşının olmaması halinde veriyor. Bu idari külfetler ve ikamet harçlarının yüksekliği birçok mültecinin çalışma izni alamaması ve bu nedenle hayatta kalabilmek için, Türkiyeli işverenlerinin emek sömürüsüne karşı savunmasız halde, kayıt dışı çalışmak anlamına geliyor.¹²

İranlı mülteci ve sığınmacıların Türkiye'deki mülteci ve sığınmacıların karşısına çıkan idari ve bürokratik engellere ilaveten en fazla şikayet ettiği şey mülteci statüsü belirleme ve yeniden yerleştirme işlemlerinin çok uzun sürmesi.¹³ BMMYK yetkililerinin İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne söylediğine göre, mülteci statüsü belirleme işlem süreleri geçen sene önemli oranda uzadı. Yetkililere göre 2010-11 döneminde BMMYK Türkiye ofisi sığınmacının kayıt yaptırmasından sonra ortalama iki üç ay içerisinde mülteci statüsünü belirleme

¹⁰ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün BMMYK Ankara (Türkiye) ile yaptığı görüşme, Şubat 2011.

¹¹ İkamet harçlarını ödemiş sığınmacı ve mülteciler, Türkiye'yi terk etmelerinden ve üçüncü ülkeye yerleştirilmelerinden önce bu harcı ödemek zorunda kalabiliyor. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün görüştüğü bazı İranlı mülteciler ikamet harçlarını ödeyememiş ve Türkiye'den çıkışları (genellikle üçüncü ülkeye yerleşmek amacıyla) ya geciktirilmiş ya da engellenmişti. BMMYK Ankara'ya göre Türkiye hükümetince 2010 yılında yayınlanan bir genelgeye göre, yetkililerin ikamet harçlarını ödeyemedikleri için mültecilerin ülkeyi terketmesini engelleme yetkileri bulunmamaktadır. Ancak ikamet harçlarını ödeyemeyen kişiler için varolan muafiyet mekanizmasının daha iyi duyurulması ve ikamet harçlarını ödeyemedikleri için mültecilerin ülkeden çıkmalarını önleyenlere sıfır tolerans politikasının daha etkin uygulanması gerektiğini kabul ediyorlar. Nisan 2012'de TBMM'ye sunulan yasa taslağı, mülteci ve sığınmacıların ikamet harçları ödemesiyle ilgili tüm gereklilikleri ortadan kaldıracak ve sağlık hizmetleri, eğitim ve diğer hizmetlere erişim haklarını geliştirecektir. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün BMMYK Ankara (Türkiye) ile yaptığı görüşme, Şubat 2011.

¹² BMMYK'ya göre T.C. İçişleri Bakanlığı son dönemde bir uydu kentte başlattığı küçük bir pilot uygulamayla sınırlı sayıda mülteci ve sığınmacılara çalışma izni vermeye başladı. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün BMMYK Ankara (Türkiye) ile yaptığı görüşme, Şubat 2011.

¹³ 1951 mülteci sözleşmesi uyarınca bir dizi belli korumaya hakkı olan sığınmacılardan farklı olarak mültecilerin üçüncü bir ülkeye yerleştirilme hakkı bulunmamaktadır.

işlemlerini gerçekleştiriyor ve sekiz ay içinde karar netleşiyordu. Ancak 2011-12 döneminde, ilk mülakat için bekleme süresi 12-13 aya yükseldi. Bekleme süresindeki bu keskin artışın sebebi geçen sene BMMYK Türkiye'ye yapılan tüm başvuruların %75 oranında artmasıdır.¹⁴

Irak (Irak Kürdistanı)

Irak 1951 Mülteci Sözleşmesi'ne taraf değil ve Irak ve Kürdistan Bölgesel Yönetimi'nin¹⁵ idaresindeki Irak Kürdistanı'ndaki¹⁶ sığınma başvurularını işleme koymak ve yönetmekten sorumlu esas kurum BMMYK'dır. BMMYK'nın Irak ofisine kayıt yaptırmış İranlı mültecilerin çoğunluğu, KBY yetkisindeki Irak Kürdistanı'nda da kayıt yaptırdı. BMMYK'ya göre, Ekim 2012 itibariyle Irak Kürdistanı'nda yaklaşık 9,636 "ilgi alanına giren kişi" bulunuyordu.¹⁷ Bu mülteci ve sığınmacıların birçoğu varışta mülteci olarak tanınmış ve 1980'lerden beri Irak'ta bulunan etnik Kürtlerden oluşmaktadır.

BMMYK Erbil ofisinden bir görevli İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne ofis olarak üçüncü ülkeye yerleştirme yaparken tehlikede olan veya başka güvenlik sorunları bulunan İranlılara öncelik verdiklerini söyledi. Başta Avrupa olmak üzere yeniden yerleştirme yapılan ülkelerin İran Kürtlerini kabul etmede isteksiz olduklarına dikkat çekti. Böyle yapmalarının sebepleri arasında, Avrupa toplumlarına entegrasyona dair kaygılardan, en azından İran Kürtlerinden bazılarının yıllardır Irak Kürdistanı'nda yaşadığı ve oraya iyi entegre olduğu; KBY idaresindeki bölgelerin güvenli olduğu ve sığınmacıların temel hizmetlere makul düzeyde erişimi bulunduğu algısına kadar farklı unsurlardan söz etti.¹⁸ Bu tespit, özellikle

¹⁴İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün BMMYK ile yaptığı görüşme, Ankara, 10 Mayıs 2012. BMMYK görevlileri İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne artışın sebebinin kısmen Suriye'de devam eden krizle bağlantılı olduğunu, Türkiye'de Iraklı sığınmacıların başvurularında %117, Afgan mültecilerin başvurularında ise %100 oranında artış olduğunu söyledi. Halen ciddi bir kapasite eksikliği yaşadıklarını ve işlem süresini önemli ölçüde azaltmaları için daha fazla fona ihtiyaçları olduğunu ifade ettiler.

¹⁵BMMYK Irak Bilgi Formu, Temmuz 2012, <http://www.unhcr.org/4c9084e49.html> (erişim tarihi 7 Aralık 2012).

¹⁶Irak Kürdistanı Irak devleti içinde özerk yönetime sahip bir bölgedir. Irak'ın imzaladığı uluslararası anlaşma ve sözleşmeler Kürdistan Bölgesel Yönetimi (KBY) için de bağlayıcıdır. Bu nedenle hem federal hükümet hem KBY bölgede meydana gelen her türlü insan hakları ihlalinin sorumludur. İlaveten, federal hükümetin KBY'nin uluslararası anlaşma ve sözleşmelere uygun davrandığını sağlama sorumluluğu vardır. 2005 anayasası bakımından KBY kapsamlı bir özerkliğe sahiptir – örneğin federal hükümetin münhasır yetkisinin dışında kalan konularla ilgili ulusal yasamanın uygulanmasını değiştirme hakkı bulunmaktadır. Kamu sağlığı ve eğitim politikaları bu kapsamdadır.

¹⁷Buna 2,629 İranlı sığınmacı, 855 statüsü tanınmış İranlı mülteci ve 6,152 varışta mülteci dahildir. BMMYK Irak, 2 Ekim 2012 E-posta yazışmaları.

¹⁸İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün BMMYK ile yaptığı görüşme, Erbil, 7 Kasım 2011. BMMYK'nın kendi rakamlarına göre Irak'taki BMMYK'dan yardım alan, çoğu Irak Kürdistanı'nda, yaklaşık 7,000 İranlı Kürt mülteci bulunuyor. Bunların çoğunluğu İran'ı 1980'lerdeki İran-İrak savaşı sırasında terkederek ve mülteci kamplarında yaşayanlardan oluşuyor.

1980'lerden beri Irak'ta mülteci olan ve ne üçüncü ülkeye yerleştirilmiş, ne de vatandaşlığa alınarak tam bir hukuki statü elde edebilmiş halde yaşayan binlerce İran Kürdü için doğru.¹⁹

Yukarıda ifade edilen zorluklar nedeniyle birçok İran Kürdü, konu mültecileri üçüncü ülkeye yerleştirme olduğunda BMMYK'nın işlevsiz veya pasif kaldığını düşünüyor. Bir İranlı Kürt mültecinin İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne söyledikleri, yaygın bir şikayeti dile getiriyordu: BMMYK “[Irak Kürdistanı'nda] herhangi bir sorumluluk duygusu taşımıyor çünkü bölgenin güvenli olduğunu ve buraya gelen mülteciler için çeşitli olanakların bulunduğunu düşünüyorlar.”²⁰ Irak Kürdistanı'na gelen birçok İranlı mültecinin BMMYK'nın mülteci statülerini tanımasını ve üçünü ülkeye yerleştirmesini beklemek yerine, gizlice Avrupa'ya geçmeyi tercih ettiğini; bunun sebebinin de “çok az” kişinin üçüncü ülkeye yerleştirme için kabul edilmesi olduğunu söyledi.²¹

BMMYK'nın kendi rakamlarına göre son beş yıl içinde Irak'tan 36 İranlı mülteci üçüncü ülkeye yerleştirildi. BMMYK Irak ofisi İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne ofisin yakın geçmişte mülteci statüsü belirleme işlemlerini vakitlice yapma kapasiteleri olmadığını ve bekleme sürelerinin altı ay ile bir yıl arasında olduğunu söyledi. Ancak son zamanlarda BMMYK Irak işlem kapasitesini arttırdı ve yeni kayıt yaptırmış sığınmacılar için bekleme süreleri bir ila üç aya düştü.²² BMMYK'nın istatistikleri 2007 yılından bu yana Irak Kürdistanı'ndaki BMMYK'ya 500 sığınmacının kayıt yaptırdığını ve Ekim 2012 itibarıyla ofise haftada 9-10 İranlı sığınmacının başvurduğunu gösteriyor.²³

BMMYK görevlileri, KBY ile profesyonel ilişkileri ve hükümetin İranlı mülteci ve sığınmacılara muamelesiyle ilgili genelde olumlu bir görüşe sahipler. Bir BMMYK çalışanı İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne KBY idaresindeki bölgede herhangi bir İranlı mülteci veya sığınmacıya yönelik bir sınır dışı veya tehdit vakası duymadıklarını ama yine de kesin olarak ‘bu hep

¹⁹ İnsan Hakları İzleme Örgütü 11 Kasım 2011 tarihinde Süleymaniye dışındaki Barika kampında yaşayan birkaç İranlı Kürt mülteciyle görüştü. Kampta, çoğu İran'ı 1980'li yıllarda terk etmiş yaklaşık 1,900 mülteci bulunuyor. Kamp sakinleri BMMYK'dan barınma, sağlık, iş ve eğitim yardımı alıyor ama hizmetlerin yetersizliğinden yakınıyorlar. Onlarcası son birkaç on yıl içinde İran'a geri dönmüş olsa da çoğu İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne ya üçüncü ülkeye gönderilmek veya Irak'ta tam vatandaşlık hakları almak istediklerini söyledi. Ne var ki, KBY yetkilileri bu İranlı mültecilerin bazılarının tam vatandaşlık hakları vermeyi istemelerine rağmen, yeni Irak anayasası uyarınca böyle bir yetkileri olmadığından bunu yapamadıklarını söyledi. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Dindar Zebari ile (BM konuları ve uluslararası kuruluşlar ile dış ilişkiler yönetici asistanı) yaptığı görüşme, New York, 1 Mart 2012.

²⁰ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün yaptığı görüşme, Erbil (Irak), Kasım 2012.

²¹ Ibid.

²² BMMYK Irak ile yapılan e-posta yazışması, 2 Ekim 2012.

²³ Ibid.

böyleydi' diyemeyeceklerini ifade etti.²⁴ Bir diğer BMMYK görevlisi de İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne zaman zaman haklarında "güvenlikle ilgili kaygılar" bulunan İranlı sığınmacıların sınır dışı edilmekle tehdit edildiklerini ama bu durumlarda BMMYK'nın müdahale ettiğini söyleyerek bu sebeple son beş yıldır hiç kimsenin İran'a sınır dışı edilmediğini anlattı.²⁵

Bir KBY yetkilisi de BMMYK'nın söylediklerini tekrarladı.²⁶ Ama İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün görüştüğü bazı sığınmacılar, KBY güvenlik ve istihbarat memurlarının kendilerini İran hükümetini alenen eleştirmekten kaçınmaları ya da çalışmalarını tamamen durdurmaları konusunda uyardığını iddia etti.

İsminin gizli kalmasını isteyen İranlı bir sığınmacı İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne, KBY iskan ofisindeki yetkililerin ve Asayiş'in kendisini İran hükümetini eleştiren insan hakları faaliyetlerinden kaçınması için defalarca uyardığını söyledi.²⁷ Yetkililerin kendisini izlediğini ve birkaç kez çalışmaları hakkında sorguladığını ifade etti. Söylediğine göre bir memur bir İranlı mültecinin güvenliği söz konusu olsa bile KBY'nin "İranlılarla ilişkilerini feda edemeyeceğini" net olarak belirtmiş.²⁸ Bir başka sığınmacı da yürüttüğü insan hakları faaliyetleri yüzünden KBY görevlilerinden benzer tehditlere maruz kaldığını söyledi.²⁹ İnsan Hakları İzleme Örgütü'yle görüşmeleri sırasında, KBY makamlarının kendilerini insan hakları ya da siyasi faaliyetlerini durdurmaları için tehdit ettiğinden şikayet eden birçok sığınmacı, Irak Kürdistanı'ndaki ikamet statüleri ya da hareket özgürlükleriyle ilgili de sorun yaşadıklarını anlattı. Erbil BMMYK ofisinden bir yetkiliye göre, mülteciler Irak Kürdistanı'na ilk girişte BMMYK'ya kayıt olmak ve BMMYK'dan başvuru yaptıklarına dair bir mektup almak zorundalar. Daha sonra bu mektubu yerel polis birimine teslim ederek 10

²⁴ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün BMMYK ile yaptığı görüşme, Erbil, 7 Kasım 2011.

²⁵BMMYK Irak ile yapılan e-posta yazışması, 2 Ekim 2012

²⁶ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Dindar Zebari ile (BM konuları ve uluslararası kuruluşlar ile dış ilişkiler yönetici asistanı) yaptığı görüşme, New York, 1 Mart 2012.

²⁷ Asayiş, Kürt Bölgesel Yönetimi makamlarının denetimindeki temel güvenlik ve istihbarat ajansıdır.

²⁸ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün yaptığı telefon görüşmesi, 19 Mayıs 2012. İnsan Hakları İzleme Örgütü ayrıca gösterilere katıldıklarını söyleyen birkaç İranlı Kürt mülteciyle de görüştü. Bunlardan biri İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne KBY güvenlik güçlerinin, İran hükümetinin 2011 insan hakları karnesini protesto etmek için İran konsolosluğu önünde toplanmış İranlı aktivistleri dağıttığını ve dayak attığını söyledi. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün yaptığı telefon görüşmesi, 19 Mayıs 2012. Bir diğeri de yetkililerin Farzad Kamangar'ın (İran yetkililerinin diğeri dört kişiyle birlikte idam ettiği Kürt aktivist ve öğretmen) ölümünün yıldönümü anmak için Süleymaniye'de toplanmak isteyen İranlı aktivistleri önlediğini söyledi. İnsan Hakları İzleme Örgütü basın açıklaması "İran: İdam Edilen Muhaliflere Suçlarını İtiraf Etmeleri İçin 'İşkence' Yapıldı", 11 Mayıs 2010, <http://www.hrw.org/news/2010/05/11/iran-executed-dissidents-tortured-confess>. Ama kasabanın dışında bir tören yapılmasına izin verildi.

²⁹ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün yaptığı görüşme, Erbil, Irak, Kasım 2011.

günlük ikamet izni alabiliyorlar. Ardından mülakat için KBY İkamet Müdürlüğü'ne gitmeliler. Burada güvenlik kontrolünden geçebilirlerse altı ayda bir yenilenmesi gereken ikamet izni alabiliyorlar. BMMYK yetkilisi İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne, BMMYK kayıt kartının genellikle mültecinin KBY güvenlik kontrolünü geçmesi halinde altı aylık ikamet belgesi alması için yeterli olduğunu dile getirdi.³⁰

İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün görüştüğü bazı İranlı mülteciler KBY güvenlik güçleri ve İkamet Müdürlüğü yetkilileriyle aralarında ikametle ilgili sorunlar yaşadığını söyledi. İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün Irak Kürdistanı'nda görüştüğü İranlı mültecilerin büyük çoğunluğu, KBY makamlarının kendilerine Irak Kürdistanı'nda faaliyet gösteren sürgün İranlı muhalif gruplardan veya - Celal Talabani'nin Kürdistan Yurtseverler Birliği veya Mesud Barzani'nin Kürdistan Demokratik Partisi gibi - Irak Kürdistanı'ndaki siyasi partilerden destek mektubu almaya teşvik ettiklerini ifade etti.³¹ Sivil toplum aktivistlerinin birçoğu hiçbir siyasi partiyle ilişkili olmak istemedikleri için bunu yapmaktan hoşnut değildi.

Bir diğer İranlı Kürt mülteci de KBY görevlilerinden, siyasi faaliyetlerine devam etmek istiyorsa siyasi gruplardan destek alması için yoğun baskı gördüğünü söyledi:

[İran'da, muhalif gruplara] üye olduğumuzu söyletmek için işkence yaptılar; ama burada da, ülkede kalabilmek için üye olmamız gerekiyor. Bizi buna zorluyorlar. Ama bu insan hakları aktivistlerininin [çalışmalarını] tehlikeye atıyor.³²

İrak Kürdistanı'ndaki bazı İranlı sığınmacılar İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne, bu gruplardan sponsorluk almayı reddettikleri takdirde geçici ikamet izni almakta zorlandıklarını söyledi.³³ Bu tür sponsorluğun olmaması halinde yetkililer bazen BMMYK'ya kayıtlı olan

³⁰ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün BMMYK ile yaptığı görüşme, Erbil, Irak, 7, 2011.

³¹ Irak Kürdistanı'nda çalışmalarını alenen sürdüren iki ana İranlı muhalif grup Komala ve İran Kürt Demokratik Partisi'dir. Bu partilerin KBY idaresindeki topraklarda siyasi büroları ve peşmerge savaşçılarıyla birlikte üsleri bulunuyor ama 1990'ların başlarında İran hükümetine yönelik silahlı faaliyette bulunmaktan vazgeçmeyi kabul ettiler. İnsan Hakları İzleme Örgütü raporu, Kürt Bölgelerinde İfade ve Örgütlenme Özgürlüğü, Ocak 2009, <http://www.hrw.org/reports/2009/01/08/iran-freedom-expression-and-association-kurdish-regions-o>, bölüm 7. İranlı yetkililer uzun yıllardır ülke içindeki faaliyetlerini yasaklamış durumda.

³² İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün yaptığı görüşme, Raniye (Irak), Kasım 2012.

³³ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün siyasi partilerden sponsorluk almayı reddetmesine rağmen geçici ikamet izni almayı başaramamış birkaç sığınmacıyla yaptığı görüşme bu uygulamanın bir bakıma keyfi olduğunu düşündürüyor.

sığınmacılara bile yalnızca geçici çalışma izni veriyor. Genelde altı aylık olan geçici çalışma izninin altı ay sonunda yenilenmesi gerekiyor. KBY'ndeki gruplardan sponsorluk almayı reddeden bir sığınmacı İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne Mayıs 2012'de çalışma iznini yenilemek için KBY makamlarına gittiğinde, Irak Kürdistanı'nda esasen bir göçmen işçi olduğunu ve siyasi faaliyetlerde bulunmamasının iyi olacağını söylediklerini anlattı.³⁴

BMMYK personeli KBY makamlarının İranlı, özellikle de Kürt olmayan İranlı mültecilerden istedikleri ek taleplerin farkında olduklarını ve ikamet statüleriyle ilgili sorun yaşamamaları için, İranlı muhalif partilerden destek mektubu alamayan veya almak istemeyen İranlılar adına müdahale etmeye hazır olduklarını söyledi.³⁵ Ama bu müdahale her zaman işe yaramıyor. İranlı bir mülteci İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne, KBY görevlilerinin bir İranlı muhalif gruptan destek mektubu almasını söylediklerinde BMMYK'ya gittiğini anlattı:

BMMYK'nin verdiği avukatla ikamet bürosuna gittik. İlk başta sorun yoktu ama bir süre sonra sorunlar başladı çünkü Süleymaniye'deyken destek mektubu almamı istediler. Aslında Asayiş bana ikamet belgemi Süleymaniye'de almamı ve Erbil'de aldığım mektubun sayılmadığını söyledi. Şimdiye kadar yirmiden fazla gitmeme rağmen hala ikametimi alabilmiş değilim.³⁶

Bir diğer İranlı mülteci de İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne, hem KBY yetkilileri hem İran hükümeti karşıtı bazı gösterilere katıldığı için, yetkililerin ikamet iznini yenilemediğini anlattı. Yetkililerin kendisini birkaç kez ifade vermeye çağırdığını ve BMMYK'ya kayıtlı bir sığınmacı olmasına rağmen sınır dışı edilebileceği bilgisini verdiklerini söyledi.³⁷

Irak Kürdistanı'ndaki İranlı mülteciler de İranlı güvenlik ve istihbarat görevlilerinin İran'daki ailelerine baskı yaptıkları ve taciz ettikleri için, Irak'ta buldukları sürece kendilerini güvende hisetmediklerinden söz etti. Halen Erbil'de yaşayan bir İranlı mülteci İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne, İran güvenlik makamları ülkeyi terkettiğini ve Irak Kürdistanı'na sığındığını öğrendikten sonra kız kardeşini ve diğer aile üyelerini taciz ettiklerini söyledi. Birkaç ay öncesine kadar, İran'daki sorgucularından Ghaffari olarak

³⁴İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün yaptığı telefon görüşmesi, 19 Mart 2012.

³⁵ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün BMMYK ile yaptığı görüşme, Erbil, Irak, 6 Kasım 2011

³⁶ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün yaptığı görüşme, Raniye, Irak, Kasım 2012.

³⁷ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün yaptığı görüşme, Erbil, Irak, Kasım 2011.

tanıdığı birisinin kendisine nerede yaşadığını bildiğini iddia eden telefon mesajları ve e-posta yolladığını anlattı. Ghaffari mesajları genellikle İran'daki akrabaları aracılığıyla gönderiyor ve İran güvenlik güçlerinin kolaylıkla kendisini kaçırıp İran'a geri getirebileceklerini öne sürüyormuş.³⁸ Bir diğer mülteci de Kasım 2011'de görüştüğü İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne bir önceki sene kendini cep telefonundan arayan birilerince tehdit edildiğini söyledi.³⁹

Bir başka mülteci, İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne Irak Kürdistanı'nda durumunun zor olmasına rağmen İran'daki hak ihlallerini belgelemeye ve raporlamaya devam ettiğini anlattı. İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne söylediğine göre, 22 Temmuz 2011'de *The Guardian* gazetesine verdiği bir röportajda, Rahmani Kermanşah'taki Dizel Abad hapisanesinde çok sayıda idam mahkumu olduğu yorumunu yaptıktan sonra, İran yetkilileri ülkedeki hak ihlalleriyle ilgili konuşmaktan vazgeçmeye zorlamak için İran'daki ailesini tehdit etti.⁴⁰

Birçok mülteci İran güvenlik ve istihbarat güçlerinin Irak Kürdistanı'nda serbetçe çalışabildiği endişelerini dile getirdi. Bazıları İnsan Hakları İzleme Örgütü'ne İran'ın, Irak Kürdistanı'ndaki birçok il ve ilçede istihbarat toplayan *kargah-e ramezan* yani ileri karakolları olduğunu söyledi.⁴¹ İfadelerine göre bu karakollar geçmişte İran'a gideceklere vize vermek ve Iraklı Kürt partilerin yanı sıra İranlı muhaliflerle ilgili istihbarat toplamak gibi farklı amaçlarla kullanılmaktaydı. İnsan Hakları İzleme Örgütü İranlı ajanların Irak Kürdistanı'nda yaşayan İranlı mülteci ve sığınmacıları tehdit ettiği ya da hedef aldığı iddialarını bağımsız kanallardan doğrulayamamıştır.

³⁸ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün yaptığı görüşme, Erbil, Irak, Kasım 2012.

³⁹ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün yaptığı görüşme, Erbil, Irak, Kasım 2012.

⁴⁰ Ibid.

⁴¹ İnsan Hakları İzleme Örgütü'nün yaptığı görüşme, Erbil, Irak, Kasım 2012. *Kargah-e Ramezan* İran İstihbarat ve Devrim Muhafızları Bakanlığı'nın yabancı topraklardaki karakolları için söylenen bir tanımdır.